

Det Kongelige Danske Geografiske Selskab.**Erland Nordenskiöld.**19. juli 1877 - 5. juli 1932.

Med Erland Nordenskiöld har den etnologiske videnskab mistet en af sine mest fremragende dyrkere, Sverige en af sine ypperste sønner og Danmark en trofast ven. Sammen med Sven Hedin stod han ved sin død som vort broderlands største forsker inden for geografien og de dertil grænsende fag; ligesom Hedin har lagt grunden til Sveriges storslåede virksomhed i Asien, har Erland Nordenskiöld brudt vejen for svensk indsats i Syd-Amerika, og langt ud i fremtiden vil der efter disse to navne stå et brusende kølvand af vikingemod og ukuelig forskertrang.

Nils Erland Herbert Nordenskiöld tilhørte fra fødselen det svenske og finske aristokrati. Hans fader var friherre Adolf Erik Nordenskiöld og hans moder født komtesse Mannerheim. Men han tilhørte også en slægt, hvor udve og videnskabelig drift lå i blodet. Han var kun lidt over to år gammel, da faderen vendte hjem, ombølget af berømmelse efter at have gennemført nordostpassagens besejling; hans altfor tidligt afdøde broder Gustav var en fremragende arkæolog, som indlagde sig stor fortjeneste ved sine undersøgelser af de gamle indianske skræntboliger i Mesa Verde-området i det sydvestlige Nord-Amerika, og hans fætter var den for få år siden afdøde, udmærkede sydpolsforsker Otto Nordenskiöld.

Erland Nordenskiöld var oprindelig zoolog og havde bl. a. studeret her i København hos Herluf Winge, hvem han altid bevarede i trofast erindring; det var også i egenskab af zoolog, at han purung begyndte

sine rejser i Syd-Amerika, først til Patagonien 1899, derefter til Argentina og Bolivia 1901—02. Men det rent menneskelige, der kaldte på så meget i hans sind, fik snart overtaget, og han blev fra nu af Indianernes ven og skildrer. I 1904—05 var han i Bolivia og Perú, hvor han foretog arkæologiske undersøgelser på højfjældet og besøgte de lidet kendte Indianere i Rio Madre de Dios-området. I 1908—09 finder vi ham på en ny stor ekspedition først til Gran Chaco med de for deres vildhed berygtede stammer og siden til de ufremkommelige urskovsegne i det nordøstlige Bolivia hen mod Brasiliens grænse. Til dels i de samme egne arbejdede han 1913—14, denne gang ledsaget af sin unge hustru, Olga Nordenskiöld, der også senere blev ham en trofast og uforfærdet rejsekammerat under forhold, som de færreste hvide kvinder turde vove sig i lag med. Efter denne rejse fulgte der en længere standsning i ekspeditionerne, først på grund af verdenskrigen, siden på grund af omfattende opgaver med organisationen af museet i Göteborg, for hvis etnografiske afdeling Nordenskiöld var blevet intendent kort efter sin hjemkomst; men den længsel efter det frie liv i urskov og vildmark, som aldrig dør, førte ham ud igen, så snart det lod sig gøre, og resulterede i hans sidste store færd 1927 til Cunaerne i Panamá og Chocó-Indianerne på Colombias utilgængelige og febersvangre urskovskyst.

Den dybe, menneskelige forståelse, der prægede ham, var parret med eller måske rettere affødte en komplet usnobbethed, der uden hensyn til det engang vedtagne gik sine egne veje. Han kunde være stokkonservativ og samtidig glødende radikal. Blandt Indianerne levede hans selv som Indianer; derved vandt han deres tillid, og han sveg den ikke. Det vakte stor opsigt, da han i sin tid hensynsløst blottede det skændige gældsslaveri, i hvilket de holdtes af brutale plantageejere, og en fælles ven, der for få år siden besøgte nogle af de samme stammer, som Nordenskiöld i sin tid havde været hos, har fortalt, hvorledes de endnu tyve år efter mindes ham med kærlighed.

Hans forståelse af og i visse retninger beundring for Indianerne varmer hver side i hans værker. Det gælder ikke alene de populære rejse-skildringer „Indianliv“, „Indianer och hvita“, „Forskningar och äventyr i Sydamerika“ og „Indianerna på Panamanäset“, men også hans talrige videnskabelige arbejder. Den forreste plads blandt disse tilkommer uden tvivl den store række, som er udkommet med ikke mindre end 9 bind under fællestitlen „Comparative Ethnographical Studies“. Hans videnskabelige betydning ligger både i hans metode og i resultaterne. Metoden er først og fremmest baseret på et enestående literaturkendskab. Aldrig blev han træt af at fremhæve, hvorledes kendskab selv til de sjældneste, de ældste og vanskeligst

tilgængelige værker inden for den uhyre store, spanske og portugisiske litteratur om Syd-Amerika kunde være af fundamental vigtighed for en rigtig opfattelse, og jeg husker, hvordan han engang med berettiget stolthed viste, at han havde fundet den bedste beskrivelse af en ellers næsten ukendt stamme i — jubilæumsnummeret af en eller anden colombiansk avis. Ud fra et sådant minutiøst omhyggeligt litteratur- og tilsvarende museumsstudium har han kårklagt et overordentligt stort antal kulturelementers udbredelse i Syd-Amerika og også på dette punkt brudt nye veje, idet han i stedet for den grove, fladevise signatur, som hidtil har været gængs, anvendte en slags prikmetode, som er den eneste, der kan give tilfredsstillende resultater i et område med så indviklede folke- og kulturforhold som Syd-Amerika.

I de første tre bind af den ovennævnte serie foretager han en indgående analyse af den materielle kultur hos forskellige stammer i El Gran Chaco og Mojos i Bolivia og påviser, hvilke strømninger der har gjort sig gældende, og hvilken rolle naturforholdene har spillet både ved at ændre de udefra indvandrede folks kultur og ved at betinge kulturvejene, således at f. eks. de i sig selv højere stående kulturformer i den tropiske regnskov er mindre påvirket af Inca-riget i Perú end de primitive stammer i det mere let tilgængelige Gran Chaco. Den peruanske kultur er æmnet for det følgende bind, i hvilket det påvises, at der forud for den egentlige bronzealder i Andesegnene har gået en kobberalder; til dels er det også tilfældet med bind V, der handler om de slutninger angående kulturvejene, der kan drages på grundlag af udbredelsen af visse post-columbiske låneord, og afgjort gælder det igen for det næste bind om den peruanske knudeskrift, et genialt arbejde, der kaster fuldstændigt nyt lys både over knudeskriftens anvendelse og over de gamle Peruaneres astronomiske kundskaber. Det er, som om Nordenskiöld har fattet mere og mere beundring for Indianernes kultur, jo mere han fordybede sig i den. Det præger i stigende grad hans værker; man synes bag linjerne at læse en dyb ærbødighed, blandet med en smule spot over den hvide race, der tiltror sig selv alene alle store og fremragende egenskaber. Vi ser det også i bd. VII om billedskriften hos Cuna-Indianerne og i endnu mere udpræget grad i de to sidste publikationer, der for en meget stor del handler om Indianernes selvstændige opfindelser — opfindelser, som vi i ikke ringe grad nyder godt af den dag i dag. I det sidste år var han stærkt fanget af Cunaernes åndelige kultur; en Cuna-Indianer boede i flere måneder hos ham i Sverige, men desværre nåede han ikke at bringe dette arbejde til afslutning. Det må håbes,

at det foreligger i en sådan stand, at det kan fortsættes af en af hans unge medarbejdere.

Efterhånden havde Nordenskiöld nemlig forstået at vække en interesse for etnologien i Sverige, som førte til, at adskillige elever flokkedes om den lærestol, der var blevet oprettet ved universitetet i Göteborg. Samtidig fortsatte han sin virksomhed ved museet, og den satte sig snart så dybe spor, at den etnografiske samling dær nu står som en af de største og tillige den mest systematiske og vel gennemarbejdede, der overhovedet eksisterer for Syd-Amerikas vedkommende. Også her spillede hans personlighed en rolle; selv i de vanskeligste tider forstod han at finde mæcener, som efterhånden skænkede store samlinger til museet. Allerede 1924, da alverdens amerikanister mødtes til kongres i Göteborg, vakte det udelt beundring, og det er ikke stået i stampe siden.

Nordenskiöld led på sin sidste ekspedition af en ondartet blodforgiftning, og i det hele taget var hans helbred blevet svækket under de mange og besværlige rejser i troperne. Da han nu i foråret blev angrebet af en farlig tarmsygdom, der krævede flere operationer, stod han dem vel heldigt igennem; men i det lange løb slog kræfterne ikke til. Han faldt midt i sit arbejde, som en mand endnu i sin bedste alder. Det Kongelige Danske Geografiske Selskab var stolt over at kunne regne ham som æresmedlem og indehaver af dets guldmedalje.

Ære være hans minde!

Kaj Birket-Smith.

H. G. Watkins.

Den 20. August 1932 omkom ved et Ulykkestilfælde den engelske Polarforsker H. G. Watkins paa sin anden Ekspedition til Grønlands Østkyst, og en straalende Løbebane som Polarforsker fandt her sin bratte og sørgelige Afslutning. Det var et Dødsfald, der vakte Sorg overalt i Danmark.

Herbert George Watkins var født i 1907 og blev saaledes kun 25 Aar gammel. Han var Søn af Oberst Watkins, der en Tid var Chef for

det engelske Elitekorps „The Coldstream Guards“. Allerede som Elev paa Trinity College, Cambridge, røbede han en brændende Interesse for Natur-Videnskaberne og viste sig i Besiddelse af saadanne Karakteregenskaber, at han trods sin unge Alder, kun 21 Aar, blev udpeget til Chef for „The Cambridge Expedition to Edge Island (Spitsbergen) 1927“. Ekspeditionen, der talte 9 Mand, af hvilke flere var mer end dobbelt saa gamle som Watkins, havde til Opgave at kortlægge og naturvidenskabelig undersøge Edge Øen, der indtil da var meget lidt udforsket. Han planlagde og udførte denne Ekspedition mønsterværdigt, og det kongelige geografiske Selskab i London hædrede ham med „The Cuthbert Peek Grant“.

I 1928 var han Chef for en ny arktisk Ekspedition, der havde Udforskningen af det hidtil næsten ganske ukendte Indre af Labrador som Maal. Ogsaa denne Ekspedition ledede han paa en fremragende Maade.

Det var derfor intet Under, at han blev valgt til Chef for „The British Arctic Air Route Expedition of 1930“, hvis vigtigste Opgave var at undersøge Betingelserne for en britisk arktisk Luftrute fra England til Canada via Grønland, og ved Siden heraf foretage Korflægning og naturvidenskabelige Undersøgelser i videst mulige Omfang.

Ekspeditionen, der talte 14 Medlemmer, havde sin Basis i Angmagssalik-Distriktet paa Grønlands Østkyst. Herfra foretog Ekspeditionens forskellige Hold en Rejse Nord paa til den store Fjord Kangerdlugsuak, to Rejser tværs over Indlandsisen til Holsteinsborg og Ivigtut, et 7 Maaneders Vinterophold paa Indlandsisen og en Rejse i en lille aaben Baad ned langs Grønlands Sydøstkyst og om paa Vestkysten, Rejser, der hver enkelt for sig var nok til at vække Beundring, men som udført alle paa samme Ekspedition bringer denne op paa Højde med det ypperste, der er udført paa Grønlandsforskningens Omraade.

Dette straalende Resultat skyldes først og fremmest Watkins udmærkede Planlæggelse og Ledelse.

Her i Danmark, hvor man har særlige Betingelser for at kunne bedømme det Arbejde, der var udført, vakte hans Ekspedition udelte Beundring. Ved sin Ankomst til København i 1931 efter fuldført Ekspedition blev der ham med Rette en Hyldest tildelt som faa Grønlandsfarere, og Det Kongelige Danske Geografiske Selskab tildelte ham den saa eftertragtede „Egede Medaille“. Ikke mindre Beundring vakte hans Ekspedition i England, og det kgl. geografiske Selskab i London tildelte ham „The Founders Medal“, en af dette Selskabs fineste Udmærkelser.

Watkins slog sig imidlertid ikke til Ro hermed. Næppe hjemkom-

men udkastede han Planen til en stor Sydpolar-Ekspedition. Det lykkedes ham imidlertid ikke i disse Krisetider at rejse den hertil fornødne store Kapital.

Han bestemte sig derfor til at foretage endnu en Ekspedition til Østgrønland for at uddybe sit Kendskab til Betingelserne for at skabe en Luftrute tværs over Grønland samt foretage omspændende videnskabelige Undersøgelser. Paa sin Ekspedition i 1930 havde han indenfor Bunden af „Lake Fjord“ paa ca. 66° 20' N. Br. opdaget en stor Indsø, som han mente kunde afgive en fortrinlig Landingsplads for Luftfartøjer. Den 14. Juli 1932 afrejste han fra København paa sin fjerde arktiske Ekspedition for aldrig mere at vende tilbage. Kort efter Ankomsten til Lake Fjord omkom han ved en Kajak-Ulykke.

Watkins var et sjældent fint og rettænkende Menneske. Under hans ungdommelige Ydre og beskedne Væsen skjulte sig en tidlig modnet, mandig og viljestærk Karakter. Han var den fødte Fører, hvad hans ypperlige Ledelse af de forskellige Ekspeditioner, som han var Chef for, bærer Vidne om. Hans Ledsagere elskede ham og kunde gaa i Illden for ham. Som Polarforsker naaede han i en Alder af 25 Aar frem i første Række, en værdig Søn af det Land, der har fostret saa mange berømte Polarfarere.

Herhjemme vil vi ikke alene mindes ham som den fremragende Grønlandsforsker, men ogsaa som en god Ven af Danmark og Grønlænderne. Under sit Ophold i Angmagssalik havde han lært Grønlænderne at kende og var kommen til at holde af dette venlige og nøjsomme Folk. Gennem Selvsyn var han kommet til den Overbevisning, at den humane og gode Behandling det danske Styre gav Grønlænderne, var ganske enestaaende. Han forstod Danmarks alvorlige Bestræbelser for at bevare Grønland for Grønlænderne uberørt af alle fremmede Indgreb.

G. C. A m d r u p.

Ordinær Generalforsamling afholdtes den 30. April 1932 Kl. 15 i Selskabets Lokaler, Amaliegade 33. Forhandlingerne lededes af 1. Vicepræsident, Generalkonsul Johan Hansen.

D a g s o r d e n:

- 1) Selskabets Virksomhed i den forløbne og kommende Sæson.
- 2) Regnskab 1931—32 og Budget 1932—33.
- 3) Valg af Raadsmedlemmer og Revisorer.
- 4) Eventuelt.

1. Vicepræsident udtalte nogle smukke Mindeord om afdøde Admiral, Kammerherre de Richelieu.

Sekretæren aflagde Beretning om Selskabets Virksomhed i det forløbne Aar. Der har været afholdt 7 Foredrag, altsaa eet mere end normalt. Selskabets Virksomhed har baaret Præg af den meget livlige Forskningsvirksomhed i Grønland. 3 af Møderne blev afholdt i Palæets store Sal. Ellers er Selskabets Virksomhed forløbet normalt.

Sekretæren forelagde Regnskabet, som, trods stor Sparsommelighed, udviste et Driftsunderskud paa 1058,77 Kroner. Medlemsantallet er omtrent det samme som foregaaende Aar.

Regnskabet godkendtes. Angaaende Budgettet for næste Regnskabsaar kunde der ikke træffes Bestemmelse, da Statstilskudets Størrelse ikke kendtes.

Derefter gik man over til Valg af Raadsmedlemmer og Revisorer. Bestyrelsen foreslog følgende Genvalg til Raadet:

Generalkonsul H. Adolph.
Kommandør C. Bloch.
Højesteretssagfører Fr. Bülow.
Direktør J. Daugaard-Jensen.
General F. Hegermann-Lindencrone.
Kommandør, Dr. phil. Gustav Holm.
Statsgeolog Axel Jessen.
Oberst N. P. Johansen.
Direktør Dr. Victor Madsen.

Og følgende til Nyvalg:

General E. Castonier.
Dr. phil. Kaj Birket-Smith.
Skibsreder A. P. Møller.

Samt til Revisorer at genvælge:

Kaptajn Cranil.
Postmester Dreyer.
Birkefuldmægtig, Baron A. Knuth (Stedfortræder).

De foreslaaede Herrer valgtes alle.

Under Eventuelt førtes en længere Forhandling om Selskabets Virksomhed i det kommende Aar.

Generalforsamlingen hævet Kl. 16,30.